

حقوق بین الملل ارتباطات

میثم آرای درونکلا

سروش

تهران ۱۳۹۰

شماره ترتیب انتشار: ۱۵۰۵

آرایه درونکلا، میثم، ۱۳۹۳-
حقوق بین الملل ارتباطات / میثم آرایه درونکلا - تهران: سروش (انتشارات
 صداوسیما جمهوری اسلامی ایران)، ۱۳۹۰.
 ده، ۲۱۶ ص.
 ISBN: 978-964-12-0158-8 - ۶۰,۰۰۰ ریال
 فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
Communications International Law.
 پشت جلد به انگلیسی:
 کتابنامه.
 ۱. آزادی اطلاعات (حقوق بین الملل). ۲. ارتباط بین المللی. الف. صداوسیما جمهوری
 اسلامی ایران. انتشارات سروش. ب. عنوان.
 ۳۴۱/۷۵۷ K ۳۲۵۵/۱۴ ج ۷
 ۱۳۹۰
 کتابخانه ملی ایران
 ۲۶۷۱۱۰۸

انتشارات صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

تهران، خیابان استاد شهید مطهری، تقاطع خیابان شهید دکتر مفتاح، ساختمان سروش

مرکز پخش: ۸-۸۸۲۴۵۰۶۳ و ۵-۶۶۹۵۴۸۷۰

<http://www.soroushpress.ir>

عنوان: حقوق بین الملل ارتباطات

نویسنده: میثم آرایه درونکلا

صفحه آرا: علی آهنگر

طراح جلد: پیمان رحیمی زاده

چاپ اول: ۱۳۹۰

قیمت: ۶۰,۰۰۰ ریال

این کتاب در یک هزار نسخه در چاپخانه انتشارات سروش لیتوگرافی، چاپ و صحافی شد.

همه حقوق محفوظ است.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۲-۰۱۵۸-۸

فهرست مطالب

پیش درآمد	۱
یادداشت مؤلف	۵
مقدمه	۷
بخش اول : کلیات	۱۱
مقدمه	۱۳
فصل اول / اطلاعات و ارتباطات	۱۵
معنا و مفهوم اطلاعات (داده)	۱۵
معنا و مفهوم ارتباطات	۱۷
ارتباطات در آینه روابط اجتماعی	۲۱
ارتباطات سستی (ساده)	۲۱
ارتباطات مدنی (جمعی)	۲۲
انواع ارتباطات	۲۵
عناصر ارتباط	۲۶
فصل دوم / حقوق ارتباطات و حقوق بین الملل ارتباطات	۲۹
حقوق ارتباطات	۳۰
تعریف و تبیین حقوق ارتباطات	۳۰
تاریخچه حقوق ارتباطات	۳۳
تقسیم بندی موضوع های حقوق ارتباطات	۳۵
حقوق بین الملل ارتباطات	۳۵
تعریف و توضیح حقوق بین الملل ارتباطات	۳۶
چهارچوب های حقوق بین الملل ارتباطات	۳۹

۴۳	موضوع حقوق بین الملل ارتباطات
۴۹	علت بررسی ارتباطات در حقوق بین الملل (هدف حقوق بین الملل ارتباطات)
۵۶	حیات حقوقی حقوق بین الملل ارتباطات
۷۲	مفهوم حقوق و تکالیف عناصر ارتباطات
۷۵	بخش دوم : ارتباطات بین المللی، شخصیت حقوقی عناصر ارتباط و
۷۷	مقدمه
۷۹	فصل اول / شخصیت حقوقی عناصر ارتباط در عرصه ارتباطات بین المللی
۸۱	شخصیت حقوقی
۸۲	عنصر ناظر
۸۵	عنصر متشرع
۸۷	عنصر دریافت کننده
۸۸	هدف از شخصیت حقوقی عناصر ارتباط و منشأ شخصیت حقوقی آنها
۸۹	ارتباطات بین المللی
۹۳	فصل دوم / اصول حاکم بر حقوق بین الملل ارتباطات
۹۳	اصل حق ارتباط
۹۶	عنصر ناظر
۹۸	عنصر متشرع
۱۰۲	عنصر دریافت کننده
۱۰۳	اصل آزادی
۱۰۴	تعریف اصل آزادی
۱۱۳	حدود اصل آزادی
۱۱۴	۱. آزادی و مذهب
۱۱۶	۲. آزادی و امنیت
۱۱۹	۳. آزادی و حریم خصوصی
۱۲۰	۴. آزادی و صلح بین المللی
۱۲۲	۵. آزادی و اقتصاد

۱۳۳.....	۶. آزادی و اخلاق.....
۱۳۶.....	اصل صلاحیت عناصر.....
۱۳۷.....	عناصر متشده و دریافت‌کننده اطلاعات.....
۱۳۸.....	۱. صلاحیت بر مبنای امور اقتصادی.....
۱۳۲.....	۲. صلاحیت بر مبنای امور اخلاقی.....
۱۳۳.....	۳. صلاحیت بر مبنای امور فنی.....
۱۳۴.....	۴. صلاحیت بر مبنای امور امنیتی.....
۱۳۵.....	۵. صلاحیت بر مبنای قانون موضوعه.....
۱۳۵.....	(۱) اعطای مجوز (licence).....
۱۳۶.....	(۲) ثبت کردن و عضویت (register).....
۱۳۶.....	(۳) صلاحیت اشخاص بر اساس حقوق بین‌الملل.....
۱۳۷.....	عنصر ناظر.....
۱۳۷.....	۱. صلاحیت خاص نظامی.....
۱۳۸.....	۲. صلاحیت خاص قضایی.....
۱۳۸.....	(۱) صلاحیت سرزمینی یا درون‌مرزی (national jurisdiction).....
۱۳۹.....	(۲) صلاحیت واقعی یا برون‌مرزی (trans-national jurisdiction).....
۱۳۹.....	(۳) صلاحیت مراجع بین‌المللی (international jurisdiction).....
۱۴۰.....	مسئولیت بین‌المللی کشورها.....
۱۴۰.....	(۱) اعمال خلاف حقوق بین‌الملل در مقام عنصر مشروع.....
۱۴۱.....	(۲) اعمال خلاف حقوق بین‌الملل در مقام عنصر ناظر.....
۱۴۱.....	چگونگی طرح موضوع در نزد محاکم بین‌المللی.....
۱۴۲.....	(۱) رأی توافقی.....
۱۴۲.....	(۲) رأی مشورتی.....
۱۴۲.....	اصل صحت و اعتبار.....
۱۴۳.....	معنی و مفهوم اصل صحت و اعتبار.....
۱۴۴.....	آثار اصل صحت و اعتبار.....
۱۴۶.....	مصادیق عینی مربوط به اصل صحت و اعتبار در حقوق بین‌الملل ارتباطات.....
۱۴۶.....	۱. قواعد مربوط به راستی‌آزمایی.....
۱۴۷.....	۲. قواعد مربوط به موازنه حقوقی صحت و اعتبار.....

۱۴۷	۱. موازین حقوقی - اقتصادی
۱۴۷	۲. موازین حقوقی - اخلاقی
۱۴۸	۳. قواعد مربوط به امور فنی
۱۴۸	(۱) صحت و اعتبار، به نسبت به کارگیری وسایل ارتباطات
۱۴۸	(۲) صحت و اعتبار قراردادهای بین‌المللی در استفاده از وسایل ارتباطی
۱۴۹	نظارت بر صحت و اعتبار اطلاعات و ارتباطات
۱۴۹	اصل اخلاق اطلاعاتی
۱۵۰	چهارچوب‌های حقوقی - فلسفی اصل اخلاق اطلاعاتی
۱۵۱	دسته‌بندی‌های اصل اخلاق اطلاعاتی
۱۵۲	۱. اخلاق فردی یا خصوصی
۱۵۳	۲. اخلاق اجتماعی
۱۵۴	امور نژادپرستانه (racism)
۱۵۴	توهین به مقدسات (blasphemy)
۱۵۶	تروریسم
۱۵۹	بخش سوم: ارتباطات و برخی از اصول کلی حقوق بین‌الملل
۱۶۱	مقدمه
۱۶۳	فصل اول / استقلال کشورها
۱۶۴	معنی و مفهوم اصل استقلال
۱۶۵	اصل استقلال کشورها در فضای ارتباطات
۱۶۵	احترام به حاکمیت و استحکام استقلال کشورها و تحکیم آن با وسایل ارتباطات
۱۷۰	احترام به استقلال کشورها و تحکیم آن در فضای ارتباطات
۱۷۳	نسبت میان حقوق و تکالیف عناصر ارتباط در اصل استقلال کشورها
۱۷۵	فصل دوم / اصل تساوی کشورها
۱۷۵	معنی و مفهوم اصل تساوی کشورها
۱۷۷	اصل تساوی کشورها در فضای ارتباطات
۱۷۸	تساوی کشورها در نسبت با ارتباطات

۱. مسائل مربوط به توسعه ارتباطات در کشورهای عقب مانده جهت خلق فرصت برابر ۱۷۹
۲. اقدامات نافی اصل تساوی کشورها ۱۸۰
- تساوی کشورها در فضای ارتباطات ۱۸۱
- نسبت حقوق و تکالیف عناصر ارتباط با اصل تساوی کشورها ۱۸۳

- فصل سوم / اصل عدم توسل به زور ۱۸۷
- معنی و مفهوم اصل عدم توسل به زور ۱۸۷
- اصل عدم توسل به زور در فضای ارتباطات ۱۹۰
- نتیجه گیری ۱۹۵
- تعدادی از اصطلاحات و کاربرد حقوق ارتباطات ۱۹۹
- منابع لاتین ۲۰۳
- منابع فارسی ۲۱۳
- اسناد ۲۱۳
- نرم افزار رایانه ای ۲۱۴
- مقاله ۲۱۴

■ پیش درآمد

ای نو بهار عاشقان، داری خبر از یار ما
ای از تو آستن چمن، وی از تو خندان باغ ها
ای بادهای خوش نفس، عشاق را فریادرس
ای پاک تر از جان و جا، آخر کجا بودی کجا؟

انسان در روند تکاملی خود نیاز به ارتباط را به خوبی حس کرده و از این رو همواره تلاش به برقراری ارتباط داشته است؛ حسی ناخود آگاه که انسان پوینده راه را بر این نیاز اساسی آگاه می سازد و بنی آدمی که همه «اجزای یک پیکرند» را در صورت قطع ارتباط بی قرار می داند که تا برقراری ارتباط مجدد استقرار نمی یابد. لذا اعراق نخواهد بود اگر ارتباط بین انسان ها را یک ضرورت و الزام زندگی اجتماعی و فردی تلقی کنیم، چرا که بدون ارتباط، انسان نمی تواند به زندگی خود ادامه دهد و یا در مسیری مؤثر قرار گیرد.

تلاش انسان ها برای برقراری ارتباط با یکدیگر از آغازین زمان خلقت شکل گرفته و در این راستا تمام وسایل و امکانات قابل تصور به کار گرفته شده است؛ از ابتدایی ترین آنها که آتش و دود باشد تا به امروز که ارتباطات بین آدمیان در پرتو رشد خیره کننده فناوری اطلاعات، گستره و عمقی نوین یافته است. به گونه ای که صاحب نظران و اندیشمندان در حدود برآمدند تا آنچه را که نظم نوین ارتباطات نام گرفته است در جامعه بین المللی محقق سازند.

در شکل گیری نظم نوین ارتباطات، حقوقدانان نیز نقشی به سزا ایفا نموده و ارتباطات بین انسان ها را از منظر حقوقی در گستره داخلی و بین المللی مورد کنکاش و ارزیابی قرار داده اند و از این روست که با پیدایش عناوینی چون ارتباطات و اطلاعات، حقوق ارتباطات نیز پا به عرصه وجود نهاده است.

اینکه حقوق ارتباطات چیست و عناصر آن کدام است و آیا از حقوق سنتی متفاوت است یا خیر، بحثی است که محقق گرانمایه، جناب آقای آرایی، در این کتاب با تبیین و توضیح ارتباطات به تشریح حقوق ارتباطات پرداخته و ضمن آن از اصول حاکم بر حقوق بین الملل ارتباطات پرده برداشته است.

طبعاً حقوق، دانشی است که با شناسایی موضوع، احکام مربوطه را استخراج و بر آن مطابقت می دهد و در این بحث نیز با شناسایی مقوله ارتباطات، سعی در تبیین احکام آن دارد. ارتباط و حق ارتباط داشتن از جمله اصول اولیه ای است که در بحث حقوق بین الملل ارتباطات باید مورد شناسایی قرار گیرد. چرا که بدون آن، موضوعی وجود نخواهد داشت و بد اصطلاح، سالبه به انتفاع موضوع خواهد شد. انسان ها به عنوان عناصر اصلی اجتماع، بدون ارتباط داشتن، از عهده مسئولیت اجتماعی نیز بر نخواهند آمد و اصولاً اجتماعی نیز شکل نخواهد گرفت. حق برقراری ارتباط، پایه حقوق ارتباطات می باشد و انسان ها باید بتوانند آزادانه از این حق بهره مند گردند. به عبارت دیگر، اصل آزادی در برقراری ارتباط نیز اصلی مؤثر و پیوسته به اصل اول است که چنانچه مورد خدشه و محرومیت ناروا قرار گیرد، اصل اول نادیده انگاشته شده و دیگر ارتباطی برقرار نخواهد شد.

حق ارتباط و حق آزادی ارتباط، اگر به عنوان پایه و اساس کار تلقی شود، اصول دیگری نیز در این راستا مطرح خواهد شد، از جمله اصل صحت و اعتبار ارتباطات و وسایل ارتباطی به گونه ای که قادر به جلب اعتماد عمومی باشد. طبعاً، چنانچه اقدامات صورت پذیرفته در عرصه ارتباطات فاقد صحت باشند، از اعتبار ساقط شده و بنیان ارتباط نیز خدوش می شود و فقدان اعتبار نیز به معنای ناکارآمدی ارتباطات است.

لیکن باید دانست که در این عرصه، اخلاق نیز میدان داری کرده و همچون دیگر عرصه های اجتماعی - سیاسی نقشی مهم ایفا می نماید. آنچه از آن به عنوان «اصل اخلاق اطلاعاتی» یاد می شود، ناظر بر رفتاری صحیح و معقول در زمینه ارتباطات است که با بهره گیری از اخلاق شخصی و اجتماعی، سعی می نماید آنچه را که موجب تنفر عمومی می شود، از فضای ارتباطات دور نگه دارد. مسائلی چون نژادپرستی، توهین به مقدسات و یا اقدامات تروریستی از جمله اموری هستند که در چهارچوب ارتباطات جایی نداشته و مغایر با معیارهای اخلاقی حقوق و دانش ارتباطات تلقی می شوند.

با توجه به اینکه ارتباطات موجبات تعامل دولت‌ها را نیز فراهم می‌آورد، این نکته از دید حقوق بین‌الملل ارتباطات دور نمانده است که بر اصول حقوق بین‌الملل ناظر بر روابط بین دولت‌ها، پافشاری نماید و آنها را به عنوان اصول حاکم و غیرقابل خدشه حقوق بین‌الملل ارتباطات تلقی نماید. اصولی چون اصل استقلال و یا اصل تساوی و یا اصل عدم توسل به زور، اصولی هستند که در میدان وسیع ارتباطات قابلیت اجرایی داشته و می‌توان با بهره‌گیری از آنها از تعرض ارتباطاتی دولت‌ها بر یکدیگر جلوگیری نمود؛ چرا که اگر هدف از توسعه ارتباطات را افزایش همگرایی بین دولت‌ها و در نهایت بین ملت‌ها بدانیم، رعایت استقلال و عدم تهدید و تجاوز به یکدیگر و نیز احترام به حقوق برابر آنها و عدم به‌کارگیری زور در این عرصه نیز می‌تواند پایه‌های همگرایی را تحکیم بخشد.

اگرچه در عمل، این مهم، تاکنون به طور کامل حاصل نشده است و استقلال کشورها بعضاً مورد تهدید واقع می‌شود، لیکن می‌توان در آینده امیدوار بود که با اجرای این اصول و با رعایت سایر اصول حقوق بین‌الملل، در عرصه ارتباطات بین‌المللی، دولت‌ها را ملزم به رعایت این اصول نمود. طبیعی است، همان‌گونه که اجرای اصول حقوق بین‌الملل در سایر عرصه‌های بین‌دولتی، قرن‌ها به طول انجامیده، رعایت آنها در عرصه‌های نوین ارتباطات نیز نیازمند زمان کافی، درک واقعی و اتخاذ روش‌های معقول و مقبول می‌باشد؛ چراکه آنچه در عرصه‌های بین‌المللی تعیین‌کننده است، رویه و عملکرد دولت‌هاست که گستره آن کاهش و افزایش داشته است، لیکن در نهایت، تبعیت از اصول حقوقی شناخته‌شده، به عنوان الزام دولت‌ها، آنها را ناگزیر از اجرای این اصول نموده است.

تلاش جناب آقای آرایی درخور تحسین است که مجموعه‌ای ارزشمند را در این زمینه برای جامعه حقوقی و علاقه‌مندان به حقوق ارتباطات فراهم نموده است. مجموعه‌ای که می‌تواند آغازی باشد برای حرکت و تتبع در عرصه‌های مختلف حقوق ارتباطات.

موفقیت روزافزون ایشان را از خداوند بزرگ مسئلت دارم.

عباسعلی کدخدایی

عضو هیئت علمی دانشکده حقوق

و علوم سیاسی دانشگاه تهران

■ یادداشت مؤلف

کتاب حقوق بین الملل ارتباطات که هم اکنون در اختیار دانشجویان و محققان قرار می گیرد، حاصل چندین سال تلاش بنده حقیر می باشد که با کمک های دلسوزانه و پدرانۀ اساتید محترمی چون دکتر امیرحسین نجیبیان و نیز کمک های بی دریغ دکتر عباسعلی کدخدایی ارائه شده است.

همانطور که استحضار دارید در کشور عزیزمان ایران، با فقر مطلق درخصوص منابع حقوق بین الملل ارتباطات مواجه هستیم و حتی این فقر منابع در عرصه بین المللی و در سایر کشورها نیز به چشم می خورد. هر چند که این اثر به سان هرپدیداری که توسط انسان خلق می شود نواقص و ناگفته هایی دارد اما سعی شده است نقطه شروع مؤثری در این زمینه باشد. در این کتاب، کوشیده ام از آثار مؤلفان ممتازی که در عرصه های بین المللی در این حوزه قلم می زنند استفاده نمایم و همچنین به نحو گسترده و موشکافانه ای از اسناد بین المللی مربوط به این حوزه بهره برداری کرده ام.

امید است این کتاب، مورد استفاده دانشجویان و علاقه مندان قرار گرفته و انگیزه ای جهت گسترش مباحث عرصه حقوق بین الملل ارتباطات در محافل آکادمیک ایران باشد.

ششم آرای درونکلا

■ مقدمه

اطلاعات و ارتباطات از اولین پدیده‌هایی است که انسان از بدو زندگی اجتماعی خود از آن بهره جسته و حتی استمرار و توسعه زندگی اجتماعی او نیز نیازمند ارتباطات و اطلاعات است. موارد استفاده از تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات در سیر زندگی روزمره انسان بسیار گسترده بوده و در هر نوع رابطه اجتماعی میان انسان‌ها، جایگاه اطلاعات و ارتباطات کاملاً مشهود است. علم حقوق نیز بر حسب وظیفه‌ای که در جامعه دارد، سعی در ایفای نقش اجتماعی خود در مورد این پدیده داشته است.

انسان در ادوار تاریخی از شیوه‌های متنوعی در برقراری ارتباط با دیگر انسان‌ها استفاده کرده است، به گونه‌ای که هر چه به زمان حال نزدیک‌تر می‌شویم، شاهد دگرگونی‌های شگرفی در نوع ارتباط، ساختار ارتباط و وسایل برقراری ارتباط هستیم. با اینکه قالب کلی ارتباط، یعنی انتقال اطلاعات در جامعه، از روز نخستین آن تاکنون تغییر نکرده ولی تغییرات عمده در ساختار ارتباطات و وسایل آن موجب شده بر اهمیت و ارزش آن بسیار افزوده شود. با توجه به این امر نمی‌توان به سادگی از کنار مسائل مربوطه گذشت و باید با زبان حقوق، ارتباطات را تحت یک نظام حقوقی، هماهنگ نمود. نظام حقوقی حاکم بر ارتباطات بین‌المللی، همانند سایر نظام‌های حقوقی، نظیر معاهدات، تجارت، دریاها و ... در قالب کنوانسیون‌های بین‌المللی تدوین نشده و به همین دلیل هم باید میان قواعد پراکنده‌ای به دنبال مقررات حاکم بر ارتباطات بین‌المللی گشت؛ و این در حالی است که ارگان‌های بخصوصی در این زمینه فعالیت‌های بسیار گسترده‌ای دارند که از مهم‌ترین آنها یونسکو (UNESCO) و آی. تی. یو (ITU) می‌باشند.

همچنین، با فراگیر شدن ارتباطات و نیز جهانی شدن آن، مسائل جدیدی مطرح شده که دیگر بیش از این، حقوق داخلی توانایی و قدرت لازم برای پاسخ‌گویی و نیز کنترل آنها را ندارد. بر همین اساس، سازمان‌های بین‌المللی دولتی در سطح جهانی و منطقه‌ای، اقدام به ضابطه‌مند کردن این حوزه نموده و با یاری گرفتن از ظرفیت‌های حقوقی و اجرایی در سطح ملی کشورهای عضو، سعی در بهبود وضع فعلی حاکم بر ارتباطات و اطلاعات دارند. در این مسیر، توجه سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، تنها معطوف به آثار زیانبار ارتباطات و اطلاعات بر جامعه نبوده و به فواید بی‌اندازه آن نیز توجه داشته‌اند به گونه‌ای که با گسترش آن، تحت چهارچوب‌های حقوق بین‌الملل، سعی در کاهش شکاف میان کشورهای شمال و جنوب داشته‌اند.

علاوه بر این، حقوق بین‌الملل بر واقعیت جامعه مجازی (یا جامعه اطلاعاتی) که حاصل مهندسی وسایل ارتباطات است بی‌توجه نبوده و در چهارچوب‌های ترسیم شده توسط حقوق بین‌الملل، سعی در کنترل آن و نیز به‌کارگیری این واقعیت بر اساس اهداف موجود در حقوق بین‌الملل دارد که در منشور سازمان ملل متحد مواردی از آن انعکاس یافته است.

طبیعتاً، جامعه مجازی در ساختار و ماهیت وجودی خود با جامعه سنتی موجود تفاوت‌های اساسی دارد. به همین دلیل نمی‌توان انتظار داشت با قواعد سنتی حقوق بین‌الملل که ناشی از جامعه سنتی موجود است بتوان بر جامعه مجازی کنترل کامل و مناسبی اعمال نمود.

لازم به ذکر است، اصلی‌ترین موضوعاتی که در این اثر مورد بررسی قرار می‌گیرد موضوعات مربوط به عناصر ارتباط (عناصر منتشره، عنصر دریافت‌کننده و عنصر ناظر) می‌باشد. توجه به این نکته نیز مهم است که در هر دو حوزه حقوق بین‌الملل (به صورت عام) و حقوق بین‌الملل ارتباطات (به صورت خاص) قواعدی بر عناصر ارتباط تحمیل می‌شود که بی‌ارتباط با هم نیستند. همچنین نباید از دقت به این موضوع غافل شد که ما در فضای فعلی ارتباطات جهانی، تنها شاهد حضور تابعان اصلی حقوق بین‌الملل (دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی دولتی) نیستیم بلکه حضور تابعان فرعی حقوق بین‌الملل (اشخاص حقیقی و سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی) نیز بسیار قابل توجه است.

بنابراین، با توجه به مطالب گفته شده، به اهمیت بررسی ارتباطات در حقوق بین الملل پی می بریم و درمی یابیم که تألیفی جامع و منسجم که غالب اصول مربوط به این حوزه را در یک مجموعه گردآوری نماید ضروری می باشد.

در این راستا، سازمان ملل متحد نیز اقدام به فعالیت های مستمری در زمینه های مربوط به ارتباطات نموده که از اهمیت بسیار فراوانی برخوردار می باشند. سازمان ملل متحد در یک فرایند زمانی که قابل تقسیم به سه دوره می باشد، سعی نموده است اقدامات مؤثری را در مورد ارتباطات صورت دهد، این سه دوره عبارتند از:

- (۱) تأکید و تقویم حقوق بنادین بشر در این حوزه.
- (۲) توسعه اصول حاکم بر ارتباطات و ضابطه مند کردن ارتباطات و وسایل آن.
- (۳) توسعه پایدار در این حوزه (مباحث راجع به جامعه اطلاعاتی)^۱

اما در خاتمه، عمده ترین عللی که باعث گردآوری اثر حاضر می شود، وضعیت فعلی ارتباطات در سطح کره خاکی است که نه تنها از قواعد و اصول حقوقی متابعت نمی کند بلکه کاملاً وابسته به قدرت های سیاسی و تکنیکی کشورها و یا اشخاصی است که از امکانات پیشرفته تر و گسترده تر ارتباطی برخوردارند و هرگاه سازمان ملل متحد و یا ارگان های تخصصی آن خواسته اند قواعدی را بر این حوزه وضع و یا قواعد پراکنده آن را در چهارچوبی بخصوص گردآوری کنند با مقاومت شدید کشورهای مختلف روبرو شده اند. از همین روی، یافتن و بررسی قواعد مربوط به ارتباطات می تواند وضعیت بسیار مناسبی را برای توسعه این شاخه از حقوق بین الملل فراهم کرده و باعث هماهنگی هرچه بیشتر حقوق داخلی یا قواعد حقوقی بین المللی مربوط به این حوزه گردد.

کتاب حاضر در نظر دارد، در فصول آتی، این موضوع را مورد بررسی قرار دهد تا به این سؤال که چرا باید ارتباطات قاعده مند شود و اینکه حقوق و تکالیف عناصر ارتباط در فرایند ارتباطات چگونه است، پاسخ گوید.